

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Lägesrapport om rankingar av universitet och högskolor

Vilka rankingar finns?

Det finns idag något 20-tal universitets- och högskolerankingar med relevans för svenska lärosäten.¹ De flesta av dessa är internationella (dvs. rankar lärosäten i flera olika länder), men det finns också några svenska listor. Tre av de internationella rankingarna får avgjort mest uppmärksamhet: Shanghai, QS samt THE.

Shanghai-rankingen heter egentligen *Academy Ranking of World Universities* och produceras av Shanghai Jiao Tong University. Den skapades för att mäta hur det går med den kinesiska satsningen på att skapa universitet av internationell toppklass. Frågan som rankingen försöker besvara är alltså ungefär "Finns det några kinesiska universitet som kan mäta sig med de stora amerikanska och brittiska drakarna?". Indikatorerna är helt inriktade på elitforskningen inom naturvetenskap, teknikvetenskap och medicin. Nobelpris väger mycket tungt.

QS-rankingen heter *QS World University Rankings* och produceras av det brittiska analysföretaget QS. Tidigare producerades den på uppdrag av Times Higher Education, som också publicerade rankinglistan. Nu publiceras den istället av den amerikanska tidningen US News & World Report (som dominerar den amerikanska rankingmarknaden). QS-rankingen har bredare ambitioner om att mäta universitetskvalitet än Shanghai-rankingen, och innehåller indikatorer för både forskning och utbildning. En kontroversiell del av rankingen är de två anseendeundersökningar som ingår och som viktas med 50 % i slutresultatet. QS kallar dessa undersökningar peer review, men i själva verket handlar det om webbenkäter. Dessa skickas till ett mycket stort antal personer (troligen hundratusentals) och besvaras av några tusen personer (de exakta siffrorna rapporteras inte). Eftersom dessa undersökningar väger så tungt och eftersom de flesta svenska lärosäten troligen inte får mer än några tiotals omnämnanden blir resultaten för svenska lärosäten på QS-rankingen tämligen instabila.

THE-rankingen heter *THE World University Rankings* och produceras av den internationella, New York-baserade nyhets- och informationskoncernen Thomson Reuters, på uppdrag av den brittiska tidskriften Times Higher Education (som inte längre har något att göra med dagstidningen Times). THE samarbetade tidigare med QS om rankingen, men bröt med QS 2009 och påbörjade ett samarbete med Thomson Reuters som resulterade i en helt ny ranking, publicerad första gången i september 2010. THE-rankingen liknar i sin ambition QS-rankingen, men anseendeundersökningarna väger inte riktigt lika

¹ Det finns dock även en uppsjö rankingar inom ekonomiområdet (rankingar av handelshögskolor, ekonomiutbildningar, MBA-program, etc.).

tungt. THE låter dessutom genomsnittlig fältnormerad citeringsgrad¹ väga så mycket som en tredjedel av slutresultatet; Shanghai räknar bara antalet råa citeringar, och QS räknar råa citeringar per lärare/forskare.

Förutom dessa tre stora rankingar finns flera mindre.² Några av dessa är helt bibliometrisk (Leiden/CWTS, Scimago, Middle East Technical University/URAP, High Impact Universities, Taiwan/HEEACT), några är specialiserade på någon särskild aspekt (Mines ParisTech, Webometrics, GreenMetric), medan andra är mer breda (Rater, CHE).

Det finns två svenska, återkommande rankingar. *Urank* produceras av en "association" grundad av Stig Forneng, Ingemar Lind och Thorsten Nybom. Rankingens baseras helt på uppgifter från SCB och Höskoleverket. En del av finansieringen kommer från svenska lärosäten.³ Svenskt näringsliv har en ranking med namnet *Höskolekvalitet*, som rankar högskoleutbildningar efter grad av arbetsmarknadsanpassning. Den baseras på två enkätundersökningar, en till programansvariga och en till studenter.

Sydsvenska industri- och handelskammaren producerade under flera år en ranking som liknade *Urank*. Den publicerades senast 2009.

Vilken kvalitet håller dagens rankingar?

De internationella rankingar som finns idag har varken tillräcklig validitet eller reliabilitet för att kunna användas som instrument för lärosätenas egna kvalitetsarbeten.⁴

Urank sammanställer och publicerar (från och med i år) en mängd nyckeltal för svenska lärosäten, och skapar sedan sin rankinglista efter dessa. Nyckeltalen kan användas av lärosätena för jämförelser, medan *Uranks* sammanlagda ranking har mycket begränsat värde.

Svenskt näringslivs ranking *Höskolekvalitet* har potential att utvecklas till ett meningsfullt mätinstrument för arbetsmarknadsanpassning av utbildningar, men det kräver att enkätundersökningarna expanderar (för att öka reliabiliteten) och görs transparenta (för att kunna bedömas). Rankingens skulle också tjäna på att byta namn till något mer rättvisande. I dagsläget har dock rankingen inget som helst värde för var sig lärosäten eller studenter.

Vad används rankingarna till?

I takt med att högre utbildning och forskning internationaliseras, och att antalet lärosäten globalt ökar snabbt, blir behovet av stöd för bedömning av lärosäten allt större. Potentiella studenter, föräldrar och finansiärer behöver kunna skaffa sig en uppfattning om vilka läro-

¹ Att den är fältnormerad innebär att 1 citering betyder "lika många citeringar som genomsnittet för ämnesområdet", vilket gör att citeringsintensiva ämnesområden som kemi inte dominerar citeringsglesa ämnesområden som matematik lika mycket. Att den är genomsnittlig innebär att det totala antalet citeringar inte spelar någon roll, utan det är citeringar *per publikation* som räknas.

² Dvs. de får mindre uppmärksamhet.

³ 2010 fick *Urank* pengar av Göteborgs universitet och Riksbankens Jubiléumsfond för att bekosta statistikuttag från SCB, och 2011 kom pengarna från Lunds universitet och Riksbankens Jubiléumsfond. Dessutom har Örebro universitet bidragit genom att låta Stig Forneng delvis utföra rankingarbetet på arbetstid.

⁴ Med undantag för vissa specialfall: CHE kan kanske användas av vissa institutioner inom vissa ämnen; Webometrics kan kanske användas av IT- och informationsavdelningar; vissa ekonomirankingar kan kanske användas av vissa handels- och ekonomihögskolor.

säten som är bra¹ och vilka som inte är det. Även lärosätena själva har behov av detta, när de söker internationella samarbetspartners. Eftersom det egentligen inte finns något alternativ till rankingarna används de därför till just detta. I vissa fall fungerar det mest som en slags ackreditering ("Finns universitetet på någon av de tre stora listornas topp-100-listor?") och vissa fall används de mer okritiskt ("Vi anställer bara folk från universitet på Shanghais topp-10-lista.")

De tre stora rankingarna, samt i viss mån Urank och Svenskt näringslivs ranking, får ett visst utrymme i allmänmedia. På det sättet används rankingarna som allmän kvalitetsmarkör i den offentliga debatten.

Hur kommer rankingsituationen att utvecklas?

Intresset för rankingar verkar inte på något sätt avmattas, utan tvärtom stiger det. Nya rankingar kommer till och de existerande rankingarna växer i omfång. I USA har man en lång erfarenhet av (nationella) rankingar inom högskolesektorn, och där har utvecklingen gått mot mer specialiserade rankingar (bästa liberal arts-collegen, mest prisvärda collegen, mest tech-transfer, osv.). Kanske får vi se samma utveckling mot mer specialiserade rankingar i Sverige och internationellt.²

EU-kommissionen satsar på att skapa en ranking som ska mäta lärosäten efter europeiska ideal. Denna ranking, som kallas U-Multirank, är fortfarande under utveckling, tillsammans med U-Map (som är en klassificering av lärosäten, men inte en ranking). U-Multirank beräknas kunna publiceras första gången tidigast 2013.³

OECD arbetar på en utvärdering av högre utbildning, AHELO, som ska likna PISA-undersökningarna, och alltså mäta vad studenterna lärt sig.⁴ Testfasen ska vara slutförd i slutet av 2012, och sedan ska beslut fattas om ett eventuellt fullskaligt projekt.

Vad kan man göra?

Universitet och högskolor kan naturligtvis anlägga en mängd olika förhållningssätt till rankinglistor och dessas användning, men grovt sett kan man identifiera fyra möjliga attityder:

- **Avståndstagande**

Denna attityd tar sin utgångspunkt i det faktum att ingen av de existerande rankinglistorna har tillräcklig validitet och reliabilitet för att fungera som användbara mätare av universitets- och högskolekvalitet (och det är tveksamt om en sådan ranking överhuvudtaget skulle kunna skapas). När de trots allt används – av studenter, arbetsgivare, finansärer och allmänhet – har de en direkt skadlig inverkan, eftersom det lurar lärosätesledningarna och forskarna att fokusera på fel

¹ Vad som är "bra" varierar naturligtvis med vilket syfte man har.

² Denna min gissning delas av [den australiensiska rankingexperten Simon Marginson](#)

³ Projektledare Frans van Vught (2011), personlig kommunikation.

⁴ [OECD's AHELO](#).

aktiviteter, och såväl forskningens som utbildningens kvalitet blir lidande. Slutsatsen att universitet och högskolor bör motarbeta rankinglistorna är lätt att nå.

Arbetet med att minska rankinglistornas genomslag kan ske på principiellt två sätt. Lärosätena kan vägra att lämna in uppgifter och att delta i rankingarbetet,¹ och dessutom utnyttja alla tillfällen att förklara hur dåligt rankinglistorna fungerar, för att på så sätt underminera förtroendet för rankinglistorna. En samordnad bojkott från t.ex. svenska eller t.o.m. nordiska lärosäten skulle med största sannolikhet få stort genomslag, trots att det egentligen bara skulle träffa ett fåtal rankingar. Det är dock tveksamt om det skulle vara möjligt att genomföra en sådan bojkott utan att kunna presentera någon alternativ lösning för de som snabbt vill kvalitetsbedöma universitet.

Ett alternativ till direkt motarbetande är att delta i så många rankinglistor som möjligt, och gärna starta upp fler, för att på så sätt minska kraften i varje enskild ranking. Varje dåligt rankingresultat kan då lätt bemötas med ett bra resultat från någon annan lista.

- **Accepterande**

Den accepterande attityden utgår även den från att ingen av de existerande rankinglistorna har tillräcklig validitet och reliabilitet för att fungera som användbara mätare på universitets- och högskolekvalitet, och att listornas användning snarast är skadlig för det egentliga kvalitetsarbetet. Men rankinglistorna är här för att stanna och det finns ingen möjlighet för lärosätena att bli av med dem. Vi måste lära oss att leva med dem.

Eftersom rankinglistorna inte är (tillräckligt) bra mätare av kvalitet kan lärosätena inte använda dem för att följa upp det egna kvalitetsarbetet.² Samtidigt är genomslaget för en del av listorna stort, och höga placeringar på listorna kan ha stort marknadsföringsvärde mot studenter, samarbetspartners och allmänhet, varför universitet och högskolor ändå eftersträvar att klättra så högt upp på dem som möjligt. Men det är då viktigt att hålla isär dessa två syften. Alla eventuella anpassningar efter rankinglistorna som lärosätet genomför måste vara sådana att det egna kvalitetsarbetet inte störs. Anpassningarna ska i princip vara kosmetiska, dvs. de kan gälla hur verksamheten presenteras men inte hur den organiseras eller utförs.

¹ Man ska dock komma ihåg att de flesta rankingarna inte ger lärosätena någon möjlighet att avstå från att rankas. Bara THE, QS, Rater och GreenMetric begär in uppgifter från lärosätena; de andra rankar på egen hand.

² Om universitetet i sitt eget kvalitetsarbete har satt upp mål som överensstämmer med det som en given rankinglista mäter kan listan givetvis användas; det handlar då typiskt om någon rankinglista med smalare fokus eller kanske en del av en rankinglista.

- **Bejakande**

Den bejakande attityden går ut på att rankinglistorna ändå fungerar som kvalitetsmätare (möjligen med förbehållet att kvalitetsbegreppet i listorna är ett annat än det universitet och högskolor traditionellt använt) och att det ska inkluderas som mätinstrument i lärosätenas kvalitetsarbete. Dåliga resultat på rankinglistor indikerar att lärosätet har problem, och ingenting blir bättre av att man skjuter på budbäraren (dvs. kritiserar rankinglistorna). De brister som rankinglistorna har ska vi försöka avhjälpa genom en nära dialog med rankingproducenterna. I viss mån kan rankinglistorna redan idag användas för benchmarking, och om de utvecklas mer kan de också användas mer.

- **Ignorerande**

En del lärosäten finns inte med på någon av de stort uppmärksammade rankinglistorna, och sannolikheten för att de ska rankas på någon av dessa i framtiden är mycket liten, på grund av lärosätets inriktning eller begränsade storlek. För dessa lärosäten kan rankinglistor mer eller mindre ignoreras, och man kan nöja sig med att ta reda på tillräckligt mycket om listorna för att förstå varför det egna lärosätet inte passar in. Om det i framtiden dyker upp rankinglistor som är utformade så att även denna sorts lärosäten rankas förändras givetvis situationen.

Det kan för alla lärosäten vara lämpligt att tydliggöra vilket förhållningssätt man föredrar, så att anställda som tvingas eller väljer att agera i rankingfrågor inte i onödan motarbetar varandra.

Ett problem när det gäller THE och QS är att de uppgifter de efterfrågar i många fall passar dåligt i det svenska systemet, och lämnar vissa friheter till de rapporterade lärosätena att välja bland olika tal. Om de svenska lärosäten som berörs av internationella rankingar kunde enas om vilka definitioner som ska användas vid inrapporteringen skulle inrapporteringen bli effektivare, och tolkningen av resultaten enklare. Samtidigt skulle möjligheterna minska för lärosätena att rapportera strategiskt till rankingproducenterna i syfte att förbättra sin placering. Detta berör dock bara en del av SUHF:s medlemmar, och kan koordineras av dessa separat.

Läs mer

Det finns vid det här laget ganska mycket skrivet om rankingar. Här är ett urval av skrifter.

Almgren, E. (2008). [Rankning av universitet och högskolor som studentinformation?](#), 2008:40R. Stockholm: Höskoleverket.

Höskoleverket fick i uppdrag av utbildningsdepartementet att undersöka om högskolerankingar kunde vara till nytta för svenska studenter. De kom fram till att så inte var fallet, i denna utmärkta genomgång.

Analys & utvärdering (2010). [Rankinglistor för universitet – en katalog](#). Rapport 2010:03.

En systematisk genomgång av de rankinglistor som är relevanta för Göteborgs universitet, inklusive en kvalitetsbedömning av listorna ("ranking av rankingar") och ett försök att mäta deras genomslag. Skriften finns även på engelska och en uppdatering är planerad till hösten 2011.

Analys och utvärdering (2010). [Att leva med universitetsrankingar. En analys av olika universitetsrankingar och hur Göteborgs universitet kan förhålla sig till dem](#). Rapport 2010:04.

En resonerande rapport om kan sägas vara en mer utförlig version av föreliggande skrift.

Bolton, G. (2010). [University rankings: Diversity, excellence and the European initiative](#), Advice paper 3, June 2010. League of European Research Universities.

League of European Research Universities är en förening av högstatusuniversitet, och de är mycket kritiska till rankingar.

Cavallin, M., & Lindblad, S. (2006). [Världsmästerskap i vetenskap? En granskning av internationella rankinglistor och deras sätt att hantera kvaliteter hos universitet](#), Dnr G11 530/06. Göteborgs universitet.

En detaljerad genomgång och diskussion av de största rankinglistorna.

Rauhvargers, Andrejs (2011). [Global university rankings and their impact](#). EUA report on rankings 2011.

EUA (motsvarigheten till SUHF på europeisk nivå) färdigställde tidigare i år en rapport om rankingar. En god genomgång som beskriver situationen och problemen väl. Den innehåller också information om de planerade rankingarna U-Multirank och AHELO.